

NATUUR- HISTORISCH MAANDBLAD

GEMEENTE-SPAARBANK VAN MAASTRICHT

biedt U:

***Uitgebreide kosteloze service
Onbeperkte garantie van de
Gemeente Maastricht***

***De hoogst mogelijke rente
Algehele geheimhouding***

Hoofdkantoor: Markt 17 te Maastricht.
Bijkantoren te:
Maastricht: St. Annalaan 14 en Spoorweglaan 13.
Sittard: Engelenkampstraat 72 en
Valkenburg: L. v. d. Maesenstraat 11.
Rijdende Bijkantoren: dienstregelingen gratis op
aanvraag.

TOERISTEN, BEZOEKT.

Valkenburg (LIMB.)

★

LIMBURG'S CENTRUM VAN HET
VREEMDELINGENVERKEER

Schilderachtige afwisseling van
Heuvels, Bossen, Rivieren, Velden
en Weiden.
Toverachtige Spelonken, Grotten en
Groeven, waaronder de
Daelhemerberggroeve met Model-
steenkolenmijn, merkwaardige beziens-
waardigheid met vakkundige gidsen
onder toezicht der Staatsmijnen.

Hele jaar geopend.

INLICHTINGEN:

LINDENLAAN 30 - VALKENBURG (Limburg)

Telefoon (K 4406) 2057-2519-2403

NIEUWE EN OUDE

Natuurwetenschappelijke BOEKEN

Speciaal:
ENTOMOLOGIE
ZOOLOGIE
BOTANIE

leveren op zeer gemakkelijke voorwaarden

GOECKE & EVERS

Uitgeverij-Boekhandel en Antiquariaat voor
Natuurwetenschappelijke Litteratuur

VON BECKERATHPLATZ 9
KREFELD - DUITSLAND

CATALOGI WORDEN OP AANVRAAG EN ONDER
OPGAAF VAN STUDIEGEBIED GRATIS TOEGEZONDEN

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: R. Geurts; Mevr. Dr. W. Minis-van de Geyn; Dr. P. J. van Nieuwenhoven. **Hoofdredacteur:** Dr. E. M. Kruytzer, Bosquetplein 7, Maastricht.

Voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap:

Dr. E. M. Kruytzer, Bosquetplein 7, Maastricht.

Secretaris: Dr. P. J. van Nieuwenhoven, Trianonstraat 13, Maastricht.

Penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87 A, giro 1036366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht. Tel. 04400—14174.

Lidmaatschap f 7,50 per jaar. Het **Maandblad** wordt aan alle leden gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 10,— per jaar. Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 1,—, voor leden f 0,75; dubbelnummers f 2,— en f 1,50. Auteursrechten voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging van de bijzondere vergadering, blz. 17. — De omslagtekening, blz. 17. — Nieuwe leden, blz. 18. — Verslag van de maandvergaderingen, blz. 18. — Nieuws uit Venlo, blz. 20. — Dr. B. Mannheims: Drittes Verzeichnis der Veröffentlichungen Hermann Schmitz S.J. über Phoriden (Dipteren), blz. 21. — Drs. P. J. H. van Bree: De Wilde Kat, *Felis silvestris* Schreber, 1777, een nieuwe zoogdiersoort voor Nederland, blz. 24. — Dr. C. O. van Regteren Altena: Nieuwe gegevens over achttiende-eeuwse verzamelaars van fossielen te Maastricht, blz. 28.

AANKONDIGING

VAN DE BIJZONDERE VERGADERING

In plaats van de gewone maandvergaderingen te Maastricht op 6 maart en te Heerlen op 13 maart:

BIJZONDERE VERGADERING

en bezoek aan de tentoonstelling: „Wie Waren Wij?” op woensdag 6 maart, in de zalen van de Kath. Openbare Leeszaal en Bibliotheek aan de Pastoor Schleidenstraat te Hoensbroek.

Drs. Rom ein is zo vriendelijk, de inleiding: „Van Mineraal tot Mens”, die hij op verzoek van het tentoonstellingscomité heeft voorbereid, speciaal voor onze leden

op deze avond te houden. Zijn lezing begint om 19.30 uur precies.

Na afloop bezichtiging van de tentoonstelling onder leiding van de voorzitter van het tentoonstellingscomité, Ir. W. J. van Riel. Voor onze leden is de toegang op deze avond vrij. Men raadt ons aan, de tentoonstellingsgids te kopen à f 0,75, die in circa 50 pagina's een overzicht geeft van de (pre-) historie van Limburg.

Reismogelijkheden: vanuit Heerlen L.T.M.-bus, lijn 5, vertrek van het station 19.02 uur. Uitstappen halte Emma. Vanuit Maastricht met de dienst van De Valk, vertrek 18.10 uur. Uitstappen Kouvenderstraat. Daar de laatste bus van De Valk reeds om 22.10 uur uit Hoensbroek vertrekt, zullen wij waarschijnlijk terugreizen over Heerlen.

DE OMSLAGTEKENING

Had Felix van de Beek bij het ontwerpen van de omslagtekening van het vorige Maandblad reeds vooruitgegrepen op de komst

van de Wilde kat, *Felis silvestris*, die in dit maandblad uitvoerig besproken wordt, thans grijpt hij terug naar de Maastrichtse maandvergadering van januari, waar het gedrag van het Eekhoortje in de winter ter sprake kwam.

NIEUWE LEDEN

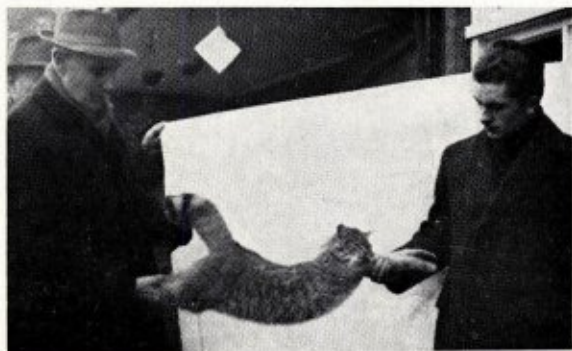
Ir Ch. van Rooy, Theo van der Schuerlaan
148, Maastricht.

F. S. Huismans, Seipgenstraat 47, Geleen.

VERSLAG VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht, op woensdag 6 februari 1963.

Bij de opening van de bijeenkomst wordt de heer Stevens gelukgewenst, die op 2 februari zeventig jaar geworden is. Hij is een trouw bezoeker van de maandvergaderingen, en een zeer actief vogelkenner. Het eerste deel van de vergadering staat geheel in het teken van de wilde kat, *Felis silvestris*: vooreerst omdat de nieuwe omslagtekening aan dit dier gewijd is. De tekening is gemaakt door Felix van de Beek, en deze dierenschilder heeft blijk gegeven van zekere profetische gaven: in de maand januari is op kasteel Ter Worm een echte wilde kat gevangen door een van de boswachters Knols. Dank zij de welwillendheid van de heer Ir. Raedts, directeur van de Oranje Nassaumijnen, is dit dier nu als eigendom van ons museum aanwezig in de vorm van een balg, en van alle beenderen, die ter controle van de determinatie beschikbaar staan.

De heren W. Knols (links) en H. Knols (rechts) met hun trofee, de Wilde kat. Foto Flindt.

De determinatie is geschied door Drs. van Bree, conservator van het Zoölogisch Museum te Amsterdam; een artikel aan deze vondst gewijd, is in deze aflevering van het maandblad

opgenomen. Op grond van deze vondst meent de heer van Bree de katten van Haelen en van Montfort nu met zekerheid als bastaarden te mogen beschouwen: deze dieren staan wat hun eigenschappen betreft tussen wilde kat en huis-kat in. De heer van Nieuwenhoven vraagt zich af, hoe dit woord bastaard moet worden opgevat. Zijn deze katten rechtstreekse afstammelingen van een wilde kat in de eerste graad van bloedverwantschap, of hebben wij hier te maken met een „uitmendelen” van wilde-kat-eigenschappen in de zoveelste generatie? De heer Verbeek heeft naar aanleiding van de kat van Montfort informatie's ingewonnen bij boswachters uit de streek, en vernam dat in de jaren 20 een grote grijze kat moet zijn geschoten, met een opvallend korte, dikke staart. Dit moet volgens hem een wilde kat geweest zijn.

In het tweede deel van de vergadering wordt de strenge winter besproken, en vooral de gevolgen ervan op de vogelwereld. Als basis van het gesprek dient het verslag van de vogelwaarnemingen van de heer Kemp, waarin hij de grootste aantallen opgeeft, die hij van elke soort afzonderlijk tot nu toe in deze winter heeft geteld:

In aanvulling op mijn mededeling op de vorige vergadering over rietganzen wil ik vermelden, dat deze ganzen de hele maand januari en begin februari te zien waren in het noordelijkste deel van Maastricht, in Borgharen, Itteren en verder naar het N. op de velden in de omgeving van de Maas.

Speciaal wil ik noemen de 80 rietganzen (hoogste aantal in 1 groep) te Itteren op 19 januari en een groep van 47 exemplaren, die zich tot op ca 25 meter liet benaderen vrijwel zonder dekking op een besneeuwd veld te Maastricht, kort bij Borgharen op 2 februari.

Op 13 jan. was er bij 12 rietganzen 1 Kolgans te zien tussen Borgharen en Itteren.

Op 19 jan. waren er op de Maas te St. Pieter (Maastricht) 20 Knobbelzwanen in volwassen kled en 2 in onvolwassen kled; op 30 jan. waren er bij Itteren 12 ad. en 3 imm. Knobbelzwanen en lagen er iets verderop in de Maas 18 ad. en 2 imm. Wilde zwanen.

Van de tafeleend zag ik o.a. 4 mannetjes op 20 jan. bij de stuw van Borgharen en op 30 jan. 6 mannetjes bij St. Pieter.

Bij Itteren vloog er op 27 jan. 1 mannetje

middelste zaagbek, in prachtkleed, en op 30 jan. 5 grote zaagbekken.

Van het nonnetje nam ik o.a. een vlucht van 11 stuks waar, waaronder verschillende mannetjes op 30 jan. bij Borgharen.

Op 27 jan. waren tenminste 1 mannetje en ongeveer 7 wijfjes brilduiker in de lucht bij Itteren.

Die dag zwommen aldaar 6 futen in de Maas.

De grootste aantallen kuifeenden waren ca. 100 op de Maas nabij het Bosscherveld (Maastricht) en ca 150 tussen Borgharen en Itteren en wel op 30 januari.

Een wijfje zwarte zeeëend was er op 27 jan. op de Maas nabij het Bosscherveld, dat aldaar op 3 februari nog steeds aanwezig was.

Bij Borgharen was er op 2 febr. 1 bergeend.

Op 12 jan. vloog er 1 mannetje blauwe kiekendief boven de rand van het grindgat bij Itteren en op 13 januari 1 wijfje over de velden ten zuiden van deze plaats.

Verder nam ik op 5 januari een overwinterende (?) waterral waar bij Meerssenhoven (Maastricht).

De heer **Verbeek** noemt grote groepen kolganzen uit Midden-Limburg in 1954, terwijl daar thans veel rietganzen en wilde zwanen te zien zijn. Hij neemt praktisch geen kramsvogels en spreuwen meer waar, wel opvallend veel veldleeuweriken. Hij ziet ook elke winter waterrallen, en meent daarom aan te mogen nemen, dat deze dieren hier normaal kunnen overwinteren. De heer **ter Horst** vraagt naar de grote aantallen meerkoeten, die nu op de Maas te Maastricht te zien zijn. Volgens de heer **Kemp** is dit niets bijzonders: deze dieren verschijnen in iedere strenge winter in groot aantal. Het is de vraag waar al deze dieren vandaan komen. Ze zitten op al onze grote rivieren, en schijnen in goede conditie te zijn.

De heer **van Noorden** vraagt naar het nut van het duiken van meerkoeten en dodaarsen. De eerste duiken tot op de bodem van de rivier, en zijn in hoofdzaak planteneters. Dodaarsen duiken echter naar vis, of naar andere waterdieren. Kunnen zij die bemachtigen met hun betrekkelijk geringe duiksnelheid? Daar zal een speciale techniek voor nodig zijn. De heer **Stevens** heeft op het gedeelte van de Maas te St. Pieter aanmerkelijk minder watervogels gezien dan in andere strenge winters. De dieren die hij er

waarnam, brilduikers, futen en een wilde zwaan, zaten helemaal bij Klein Ternaaien. De heer **van Nieuwenhoven** nam op 8 januari trek waar van buizerden, zeven stuks, boven Maastricht, in zuidelijke richting. Ook wijst hij op de volkomen witte kokmeeuw, die sinds eind december tussen de andere meeuwen op de Maas te zien is. Het dier is roomkleurig wit, maar heeft de normale poot- en snavelkleur van de kokmeeuwen. De heer **Poot** nam een blauwe kiekendief waar en vele kramsvogels op de velden rondom de nieuwe woonwijk Malpertuis. Hij vertoont een doos kevers, bijeengeplaatst om het verschijnsel „sexueel dimorfisme” te demonstren: Daaronder verstaat men een verschil in uiterlijke vormen tussen mannelijke en vrouwelijke individuen. De mannelijke onderscheidings-tekenen noemt men secundaire geslachtskenmerken. Bij de kevers uit zich dit dimorfisme op vele manieren en in praktisch alle delen of organen van het lichaam. De belangrijkste zijn:

Het meer of minder sterk verbreed zijn van de leden van de voortarsen, bijv. bij haast alle loopkevergeslachten.

De grootte van de bovenkaken. Als mooiste voorbeeld geldt het gelukkig nog altijd bij ons voorkomende vliegend hert.

De vaak zeer verschillende sprietvormen, waarbij het aantal mogelijkheden legio is. Zeer sprekende vormen vindt men o.m. bij kniptorren en houtboorders.

Allerlei eigenaardige vervormingen van kop en halsschild, zoals knobbels en meer of minder uitgesproken hoorns: dit vinden wij voornamelijk bij mestkevers en neushoornkevers.

Het verschil in lengte en vorm van de snuit, hetgeen zich vooral demonstreert in de familie van de snuitkevers.

Fijne structuur- of skulpturaafwijkingen op de dekschilden, zodat het mannetje bijv. glanst en het wijfje dof is. Dit vinden wij bij enkele loopkevers. Ook kunnen de dekschilden van het mannetje normaal gevormd zijn, terwijl die van het wijfje geribbeld of gegroefd zijn, o.a. bij waterroofkevers.

Afwijkingen in kleur tussen mannetje en wijfje. Dit komt bij kevers zeer weinig voor in tegenstelling tot de vlinders. Een goed voorbeeld hiervan is de boktor *Leptura rubra*, waarvan het mannetje gele en het wijfje rode dekschilden heeft.

Ook kunnen de dekschilden meer of minder gereduceerd zijn, vooral goed te zien bij glimwormen.

Vroeger hebben vele van deze verschillen aanleiding gegeven tot het als afzonderlijke soorten beschrijven van mannetje en wijfje.

Gevraagd naar de funktionele betekenis van deze verschillen, meent de heer Poot te moeten vaststellen, dat zij een rol zullen spelen bij de balts van de dieren. Er is echter niet veel over bekend.

Tenslotte ontwikkelt zich een gedachtenwisseling over de waarde van een excursie in wintertijd in de besneeuwde Ardennen. Landschappelijk moet zo'n tocht van enorm grote schoonheid zijn. Ook voor het beter begrip van erosieverschijnselen is dit bezoek van betekenis.

NIEUWS UIT VENLO

Op woensdag 13 februari vergaderden de „Vrienden der natuur” tezamen met de kring Venlo van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap in Café Restaurant National. De heer Kortenbout van der Sluijs, conservator van het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie te Leiden, hield een causerie over „Noord-Limburg in het begin van het IJstijdvak”, waarvan hier de korte samenvatting volgt.

Het IJstijdvak begon ruwweg 1 miljoen jaar geleden en hoogstwaarschijnlijk is het nog niet afgelopen. Het is niet steeds koud geweest, maar er was een afwisseling van koude en warme tijden. Vermoedelijk zijn er tot nu toe zes koude tijden geweest en leven we in de zesde warme periode. Het IJstijdvak werd voorafgegaan door het warme Pliocéen. Wel zijn er aanwijzingen, dat het Pliocéen, dat in het begin nog een subtropisch klimaat had, steeds koelere periodes gekend heeft. Gedurende het Pliocéen werd de klei afgezet, die in vele groeven in het Brachter Wald ontgonnen wordt. Hierin komen nog veel resten van exotische planten voor. Op een gegeven ogenblik wordt het echter zo koud, dat deze exotische planten, niet alleen in ons land, maar overal ten N. van de Pyreneeën en de Alpen uitsterven. In Noord-Limburg moet hier een open landschap geweest zijn met enkele groepjes bomen. Deze koude tijd staat bekend

als het Praetiglien. Het wordt echter spoedig weer warmer en het blijft dan een vrij lange tijd warm. In het begin van deze tijd zijn in Noord-Limburg door de Rijn (niet door de Maas) zand- en grindlagen afgezet en in het laatst van deze tijd ook kleilagen. Deze klei wordt tussen Venlo en Maalbeek (Belfeld) ontgonnen en heeft talrijke resten van planten en dieren geleverd, zodat we een aardig inzicht hebben gekregen in het klimaat van het landschap in Noord-Limburg in deze tijd, die genoemd wordt het Tiglien. Dat het toen warmer was dan tegenwoordig, blijkt b.v. uit het feit, dat er in de klei zeer veel druivepitten gevonden worden en de druif hier dus een zeer algemene wilde plant was. Ook leefden hier toen wilde apen. Deze apen hebben veel vruchten nodig om in leven te blijven, wat ook op een warmer klimaat dan het tegenwoordige wijst. Ze zullen wel veel van de druiven genoten hebben. Het landschap was rijkelijk doorsneden van kronkelende rivieren en beken. Van de zoogdieren, die hier toen leefden, zijn nu 23 soorten bekend en ook kennen we enkele vogels, een schildpad, een kikvors, verschillende vissen en land- en watermollusken. Aan deze warme tijd kwam echter weer een einde en de kleilaag werd bedekt door een laag fijn wit zand. Midden in dit zand zijn vorstspelen en andere verschijnselen gevonden, die op een koude tijd wijzen. Dit zand is niet door de Rijn afgezet en ook niet door de Maas. Waar het dan wel vandaan komt is niet precies bekend. Boven dit zandpakket vindt men op sommige plaatsen een fossiel bodemprofiel. Stuifmeelonderzoek toont aan, dat dit weer in een warme tijd ontstaan is. Soms is dit bodemprofiel weer verstoord door vorstspelen e.d., die er op wijzen, dat het later weer koud is geworden. Vermoedelijk is in deze koude tijd ook de afzetting begonnen van de grove zand- en grindlagen, die boven het fijnzandpakket liggen. Deze grove lagen zijn door een verwilderende rivier afgezet. Soms komen er kleilagen in voor, die stuifmeel kunnen bevatten. Het is waarschijnlijk, dat een van deze lenzen weer in een warme tijd werd afgezet. In het gehele grove zand- en grindpakket zouden dus zowel een koude als een daaropvolgende warme tijd vertegenwoordigd zijn.

Voor deze interessante voordracht bestond grote belangstelling.

DRITTES VERZEICHNIS DER VERÖFFENTLICHUNGEN HERMANN SCHMITZ' S.J. UEBER PHORIDEN (DIPTEREN).

von
Bernhard MANNHEIMS (Bonn)

„Phoridenpater“ Prof. Dr. Hermann Schmitz S. J. verstarb am 1. September 1960 im 83. Lebensjahr. Er war Schüler des bekannten „Ameisenpaters“ Erich Wasmann und fast 60 Jahre lang Wissenschaftler am Museum Wasmannianum in Valkenburg / Limburg (Holland). Wie Wasmann studierte auch Schmitz die Lebensweise und Gäste der Ameisen und Termiten, unter denen die Phoriden (Termitoxenia und viele von Schmitz beschriebene Gattungen) eine Hauptrolle spielen.

In über 60-jährigem gründlichem Studium veröffentlichte Schmitz nicht weniger als 242 wissenschaftlich sehr wertvolle Arbeiten über diese Fliegenfamilie, von denen er über 600 als neue Arten beschrieb. Darunter befinden sich zahlreiche exotische Ameisen- und Termitengäste. Die Krönung seiner wissenschaftlichen Arbeit ist die leider unvollendet gebliebene Monographie der Phoriden der alten Welt in „Lindner: Die Fliegen der paläarktischen Region“.

Auf Wunsch des Verstorbenen gingen seine Bibliothek und Sammlung ans Zoologische Forschungsinstitut und Museum Alexander Koenig, Bonn, wo sie laufend betreut, von seinen Schülern und Kollegen benutzt und an ihr weitergearbeitet werden kann.

Das erste Verzeichnis seiner veröffentlichten Schriften über Phoriden gab H. Schmitz 1928 im *Naturhistorisch Maandblad* S. 147, 148 und 161, 162. Es umfasst die Nummern 1 - 86 unter dem Titel: „Literaturverzeichnis zu meiner Artikelserie über Phoriden in den Jahrgängen 1926 - '28 dieser Zeitschrift“ (*Naturh. Maandbl.*). Sein „Zweites Verzeichnis meiner Veröffentlichungen über Phoriden und verwandte Diptera“ erschien 1940 ebenfalls im *Naturhist. Maandblad* S. 58 - 60. Es enthält die Nummern 87 - 170.

Pater Schmitz hat ein handschriftliches Verzeichnis seiner Veröffentlichungen persönlich laufend geführt — und zwar mit vorangestellten Opus-Nummern und nachgestelltem Erscheinungsjahr, das chronologisch nicht immer mit der Reihenfolge der Opus-Nummern überein-

stimmt, weil nicht alle Arbeiten in der Reihenfolge der abgelieferten Manuskripte erschienen.

Ich gebe hier das Verzeichnis seiner letzten veröffentlichten Arbeiten so wieder, wie es Pater Schmitz handschriftlich führte und bisher schon im *Naturhistorisch Maandblad* erschienen ist.

Der Schriftleitung des *Naturhist. Maandblad* danke ich für den Raum, den sie für dieses Restverzeichnis in ehrendem Gedenken an den Verstorbenen und im Interesse der entomologischen Bibliographie zur Verfügung stellt.

171. Zweites Verzeichnis meiner Veröffentlichungen über Phoriden und verwandte Diptera. 1940, *Naturh. Maandblad* 29, S. 58—60.
172. Die vermutliche Larve von *Thripleba atricola* Schmitz. 1940, *Bull. Mus. R. Belgique*, S. 1—4.
173. Eine neue ostasiatische Spiniphora. 1940, *Naturh. Maandbl.* 29, S. 78—79.
174. Ein neuer Aenigmatistes aus Transvaal. 1940, *Arbeiten morphol. taxon. Entomologie Berlin-Dahlem* 7, S. 65—67.
175. Kritisches Verzeichnis d. paläarktischen Phoriden mit Angabe ihrer Verbreitung. 1940, *Naturh. Maandbl.* 29, S. 96, 101—104, 118—120, 127—129; 1941, 30, S. 11—12, 15—17, 34—35.
176. Zum Ausbau der Systematik der Termitoxeniiden. VI. Congr. Intern. Ent. Madrid (1935), 1940, S. 9—15.
177. Die Arthropodenfauna von Madeira nach den Ergebnissen der Reise von Prof. Dr. O. Lundblad Juli—August 1935, 1940, *Arkiv för Zoologie* 32 B, Nr. 10, S. 1—6.
178. Spiniphora-soorten in Limburgse slakkenhuisjes. 1941, *Naturh. Maandbl.* 30, S. 15.
179. Phoridae, in Lindner, *Die Fliegen der pal. Region*, Lief. 141, 1941, S. 65—128. Textfig. 64—91 u. Taf. I.
180. Über die Larve von *Chaetopleurophora pygidialis* Schmitz. Erste Mitteilung. 1941, *Naturh. Maandbl.* 30, S. 63—66.
181. Eine neue Aenigmatiinen-Gattung aus Westafrika. (Ergebnisse einer Forschungsreise von Prof. Dr. H. A. Eidmann 1939 / '40 nach Spanisch Guinea, 5. Beitrag. Mit 4 Abb. 1941, *Naturh. Maandbl.* 30, S. 77—80.

182. Zwei neue Aenigmatistes aus Abessinien, nebst einem Verzeichnis aller bisher beschriebenen Aenigmatiinae. 1941, *Natuurh. Maandbl.* 30, S. 104—108.
183. Über *Triphleba tumidula* Schmitz. Mit 1 Abb. 1941, *Natuurh. Maandbl.* 30, S. 129—130.
184. Phoriden von Madeira und den Azoren. 1941, *Brotéria (sér. cienc. nat.)* 10, S. 153—160.
185. Drei neue europäische Phoriden. 1942, *Natuurh. Maandbl.* 31, S. 10—12.
186. Über einige Phoriden des Wiener naturhist. Museums. 1942, *Natuurh. Maandbl.* 31, S. 39—40.
187. *Megaselia (Aph.) subnitida* Lundbeck und *Meg. s. str. mallochi* Wood te Valkenburg gevangen. 1942, *Natuurhistorisch Maandbl.* 31, S. 44.
188. Phoridae, in Lindner, *Die Fliegen der pal. Region*, Lief. 147, Textfig. 100—123 und Taf. II - III, 1943, S. 129—160 und Lief. 149, Textfig. 124—132, Taf. IV - V, 1943, S. 161—192.
- 189a. *Billotia inermis*, eine neue Gattung und Art der europaischen Phoriden. 1944, *Natuurh. Maandbl.* 33, S. 50—52.
- 189b. Phoridae (d. Azoren). 1945, in Frey, R., *Tiergeographische Studien über die Dipterenfauna der Azoren*, Soc. Sc. Fennica, *Comment. biologicae* 8, 10, S. 53—55.
190. Neue Phoriden aus Österreich. 1947, *Brotéria (sér. cienc. nat.)* 16, S. 114—121.
191. De rarioribus quibusdam speciebus Phoridarum nuper in Austria inventis (1945), 1947, *Tijdschr. v. Entomol.* 88, S. 94—100.
192. Zwei neue europäische Arten der Diptere ngattung *Phora*. 1948, *Brotéria (sér. cienc. nat.)* 17, S. 110—114.
193. Zur Kenntnis der fungicolen Buckelfliegen. 1948, *Natuurh. Maandbl.* 37, S. 37—44.
194. Zweiter Beitrag zur Kenntnis der Phoriden Österreichs. 1948, *Annal. Nat. Mus. Wien* 56, S. 375—399.
195. Die artenlos errichteten Gattungen und die alten Familien-Namen der Phoridae. Ein Beitrag zur Kasuistik der Nomenklatur-Regeln. 1949, *Rev. de Entomologia Rio de Jan.* 20, S. 237—252.
196. Zwei neue Phoriden aus Steiermark und Finnland. 1949, *Natuurh. Maandbl.* 38, S. 78—80.
197. Phoridae, in Lindner, *Die Fliegen der pal. Region*, Lief. 160, Textfig. 133—149 und Taf. V, 1949, S. 193—240.
198. *Chonocephalus elongatus* n. sp. Mit 3 Abb. 1950, *Natuurh. Maandbl.* 39, S. 21—24.
199. Über die Gattung *Thaumatoxena*, nebst Beschreibung einer neuen Art aus dem Uelle-Gebiet. 1950, *Rev. Zool. Bot. Afr.* 43, S. 39—58.
200. Welke *Metopin*-soort schuilt onder *Drepnophora Braueri* Strobl 1880? (Tweehonderdste bijdrage tot de kennis der Phoridae). 1950, *Entomol. Berichten* 13, S. 106—107.
201. Additional Data on *Phora coangustata* Schmitz. 1950, *The Wasmann Journal of Biology* 8, S. 89—92.
202. Neue Phoriden aus Europa und Afrika. 1950, *Brotéria (sér. cienc. nat.)* 19, S. 107—115.
203. Beiträge zu einer Monographie der Termitoxeniidae (Diptera) 5 Abb. VI. 1951, *Brotéria (sér. cienc. nat.)* 20, S. 65—86.
204. Nochmals die Gattung *Thaumatoxena* mit Beschreibung neuer Arten. 1951, *Rev. Zool. Bot. Afr.* 44, S. 254—266.
205. Phoridae, in Lindner, *Die Fliegen der pal. Region* Lief. 165, Stuttgart 1951, S. 241—272, Textfig. 150—157.
206. Myrmekophile und termitophile Phoriden von S. Patrizi und F. Meneghetti in Africa gesammelt. Fig. 1—19. 1950 - 51, *Boll. Istituto entomol. Bologna* 18, S. 128—166.
207. Japanische Phoriden I. 1951, *Brotéria (sér. cienc. nat.)* 20, fig. 1—3, S. 145—158.
208. Zur Kenntnis von „*Metopina oligoneura*“ Mik, 1967. Mit 6 Abb. im Text. 1952, *Rev. Brasil. Biol.* 12 (1), S. 17—22.
209. Neue Arten von *Gymnophora* und *Megaselia* aus U.S.A. 2 fig. 1952, *Brotéria (sér. cienc. nat.)* 21, S. 177—188.
210. Über W. Lundbecks Sammlung und Beschreibung Dänischer Phoriden. 1952, *Entomol. Meddel.* 26, S. 350—379.
211. Neue Arten von *Stichillus* und *Borophaga* aus U.S.A. 1952, *Natuurh. Maandbl.* 41, S. 102—104.
212. Phoridae, in Lindner, *Die Fliegen der pal.*

- Region. Textfig. 158—172, Taf. VII. 1953, S. 273—320.
213. Das fehlende Bindeglied zwischen den Dipterenfamilien Phoridae und Termitoxeniidae in Afrika gefunden. 1952, Trans. IX Congr. Internat. Entomology Amsterdam 1951, 1, S. 113—116.
214. Die wachsende Zahl der als termitophil bekannten Phoriden. 1 Abb. 1953, Die Naturwissenschaften 40, S. 36—37.
215. Ungarische und andere paläarktische Phoriden des Ungarischen Nationalmuseums. 4 Fig. 1953, Annal. histori.-natur. Mus Nat. Hung. (ser. nov.) 3, S. 203—211.
216. Über die Gattung *Plethysmochaeta* Schmitz, mit Beschreibung neuer Arten. 4 Textfig. 1953, Rev. Zool. Bot. Afr. 47, S. 297—310.
217. J. W. Zetterstedts Phoriden nach den in Lund vorhandenen Sammlungen. 1953, Opuscula Entomologica 18, S. 124—140.
218. Vier neue *Megaselia* aus den Österreichischen Alpen. Fig. 1—8. 1953, Tijdschr. v. Entomol. 96, S. 219—225.
219. Nachtrag zu den Bemerkungen über *W. Lundbecks* Dänische Phoriden. 1954, Ent. Medd. 26, S. 609—613.
220. *Coridophora convexa* n. sp. vom Belgischen Kongo, zugleich ein Beitrag zur näheren Kenntnis von *C. semicimex* Schmitz 1951. 1954, Rev. Zool. Bot. Afr. 49, S. 13—16.
221. Über afrikanische Phoriden der Gattungen *Aenigmatistes* und *Termitostroma*. Fig. 1—4. 1954, Ann. Mus. Congo Tervuren, in — 4°, Zool. 1. — *Miscellanea Zoologica* H. Schouteden, S. 514—519.
222. W. W. Wirth und H. Schmitz S.J., A Review of the North American species of the Genus *Phora* Latreille. 4 fig. 1954, Wasmann Journal of Biology, 12, S. 113—127.
223. Phoridae, in Lindner, Die Fliegen der pal. Region, Lief. 180, 1955, S. 321—368, Textfig. 173—211.
224. Sechs neue termitophile Phoriden aus Angola und S. W. Afrika. 40. fig. 1955, Publ. Culturais Comp Diamantes de Angola No. 29, S. 33—60.
225. Über Phoriden in *Nepenthes*-Kannen. 3 fig. 1955, *Brotéria* (ser. cienc. nat.) 24, S. 57—87.
226. Eine neue *Thaumatoxena*-Art. 8 fig. 1955, Rev. Zool. Bot. Afr. 51, S. 229—239.
227. Die Norwegischen Phoriden der Sammlung von H. Siebke im Zoologischen Museum der Universität Oslo. 1955, Norsk Entom. Tidsskrift 9, S. 219—223.
228. Über die Gattung *Termitomyia* Wasm., mit d. Beschreibung einer neuen Art aus dem Belgischen Kongo. 10. Fig. 1955, Rev. Zool. Bot. Afr. 52, S. 48—66.
229. Eine neue *Plastophora*-Art aus Kalksburg b. Wien. 1956, *Brotéria* (ser. cienc. nat.) 25, fasc. 1, S. 43—47.
230. Phoridae, in Lindner, Die Fliegen der pal. Region, Lief. 187, Textfig. 212—221 u. Taf. VIII, 1956, S. 369—416.
231. Über *Braula* und ihre von Orösi-Pal unterschiedenen Arten, 1959, Proc. XIV Internat. Congr. Zool. Copenhagen, S. 499—501.
232. Phoridae, in Lindner, Die Fliegen der pal. Region, Lief. 196, Textfig. 222—240 u. Taf. IX, 1957, S. 417—464.
233. Beyer, E. und H. Schmitz S.J., Eine neue *Metopina* aus dem Rheinland. 1 Taf. u. 5 Fig. 1957, *Decheniana* 109, S. 213—219.
234. Zoologisch-systematische Ergebnisse der Studienreise von H. Janetschek und W. Steiner in die spanische Sierra Nevada 1954, IV. Phoridae. Mit 5 Textabb. u. 3 Tafeln. 1957, S. B. Österr. Ak. Wiss., math. naturw. Kl. Abt. I, Bd. 166, Heft 5—6, S. 231—247.
235. Merkmale zur Unterscheidung der Weibchen von *Megaselia rufipes* (Meigen) und *tenebricola* Schmitz. Mit 3 Abb. 1953, Ent. Berichten 17, S. 184—188.
236. *Megaselia* (*Aphiochaeta*) *digitalis* n. sp. 2 fig. 1957, Opusc. ent. 22, S. 189—190.
237. Zur näheren Kenntnis von *Plethysmochaeta vectabilis* (Brues). 2 fig. 1958, *Studia Entomologica* (nov. sér.) Petropolis, Brasil 1, S. 259—264.
238. Phoridae, in Lindner, Die Fliegen der pal. Region, Lief. 202, 1958, S. 465—512, Textfig. 241—285 u. Taf. X.
239. *Megaselia aquilonia* n. sp. aus Schwedisch Lappland. Mit 2 Abb. 1958, *Broteria* (ser.

- cienc. nat.) 27, S. 103—107.
240. Verzeichnis der Phoriden von Ost- und Westpreußen I—III, 1957, *Natuurh. Maandbl.* I, Jg. 46, S. 20—23; II, 1958, Jg. 47 S. 82—85; III, 1958, Jg. 47, S. 112—116.
241. Acht neue und einige bekannte Phoriden aus Angola und dem Belgischen Kongo. Mit 30 Textfiguren. 1958, *Publicações Cultur. Companh. Diamentes Angola* Nr. 40, S. 15—61.
242. Contribution à l'étude de la faune d'Afghanistan 19, 1959, *Brotéria (sér. cienc. nat.)* 28, S. 119—130.

**DE WILDE KAT,
FELIS SILVESTRIS SCHREBER, 1777,
EEN NIEUWE ZOOGDIERSOORT
VOOR NEDERLAND**

P. J. H. van BREE
(Zoölogisch Museum, Amsterdam)

S u m m a r y.

The article deals with a juvenile tomcat of the species *Felis silvestris* Schreber, 1777, caught on 3-I-1963 at Heerlen, province of Limburg, the Netherlands, not far away from the German border. In the tables I and II data are given on this animal. Mention is made of an adult tomcat shot on 10-XII-1962 at Montfort, province of Limburg.

This animal is considered a crossbreed between a Wild Cat and a feral House Cat. The same is said of a young tomcat shot on 25-X-1957 at Haelen, province of Limburg, the Netherlands. The Wild Cats, which are new to the Netherlands' fauna, most probably come from Germany, where the species is protected. The skin and the not-mounted skeleton of the animal from Heerlen and the mounted specimen from Haelen are in the collections of the Natuurhistorisch Museum at Maastricht.

Op 3 januari 1963 ving de heer H. Knols in het bosje bij het kasteel Ter Worm (gem. Heerlen), in een bunzingval een jonge kater met een bijzonder uiterlijk. Het dier werd, mede dank zij de vriendelijke toestemming van I. r. C. Raedts, directeur der Oranje-Nassau Mijnen (waartoe o.m. het genoemde kasteel behoort), na de dood onmiddellijk naar het Natuurhistorisch Museum te Maastricht gezonden. Vandaar ging het dier naar het Zoölogisch Museum te Amsterdam om onderzocht te worden en om te worden geprepareerd.

Het was de heren W. Knols en H. Knols al voor de vangst van genoemde kater opgevallen, dat er bij de katten, die in het bosje bij het kasteel rondliepen, één was, die zich anders dan de anderen gedroeg. Dit dier trotseerde slecht weer en bleef buiten lopen, terwijl de anderen dan een schuilplaats opzochten. Ook het spoor van dit dier viel op; de afdrukken van de voor- en achterpoten lagen dicht bij elkaar dan bij de andere katten.

Na uitvoerig onderzoek in Amsterdam, kon met zekerheid gezegd worden wat men reeds vermoed had, namelijk, dat het dier uit Heerlen een „echte" Wilde Kat was. Bij het onderzoek werd gelet op alle punten, welke in de literatuur genoemd worden als mogelijke verschillen tussen de verwilderde Huiskat en de Wilde Kat. Zonder twijfel bleek dat we te doen hadden met een exemplaar van de soort *Felis silvestris* Schreber, 1777.

Het dier was nog jong, hetgeen ondermeer te zien was aan de geringe afslijting van het gebit en aan de verbeningsgraad van de schedel en de pijpbeenderen. De testes waren afgedaald in het scrotum en waren 20 mm lang. De maag zat vol met haar; in hoofdzaak muizenhaar maar daarnaast ook kattenhaar (waarschijnlijk van het dier zelf).

In de bijgevoegde tabellen geven we de belangrijkste maten en andere gegevens betreffende het dier uit Heerlen. In dezelfde tabellen staan ook de gegevens betreffende een volwassen kater, welke op 10 december 1962 te Montfort (L.) geschoten werd. Op dit dier komen we later in deze notitie terug. Wanneer we de maten van lichaam, schedel en beenderen bekijken, dan valt het op dat deze voor een jong, niet volgroeid dier opvallend groot zijn. De totale lengte van de darm daarentegen is opvallend kort; een teken, dat we met een Wilde Kat te doen hebben. Volgens Halthenorth (1957) bedraagt de darm lengte bij Wilde Katten hoogstens 150 cm, terwijl bij Huiskatten de darm steeds langer is dan genoemde maat. Bij deze zelfde auteur vindt men ook opgaven wat betreft de lengten van pijpbeenderen, schedel en schouderblad bij Wilde Katten en bij Huiskatten. Een vergelijking tussen de door hem opgegeven maten en de maten van de kater uit Heerlen, leert ons, dat ons dier wat afmetingen betreft volkomen valt binnen de variatiebreedte van de Wilde Kat. Hetzelfde

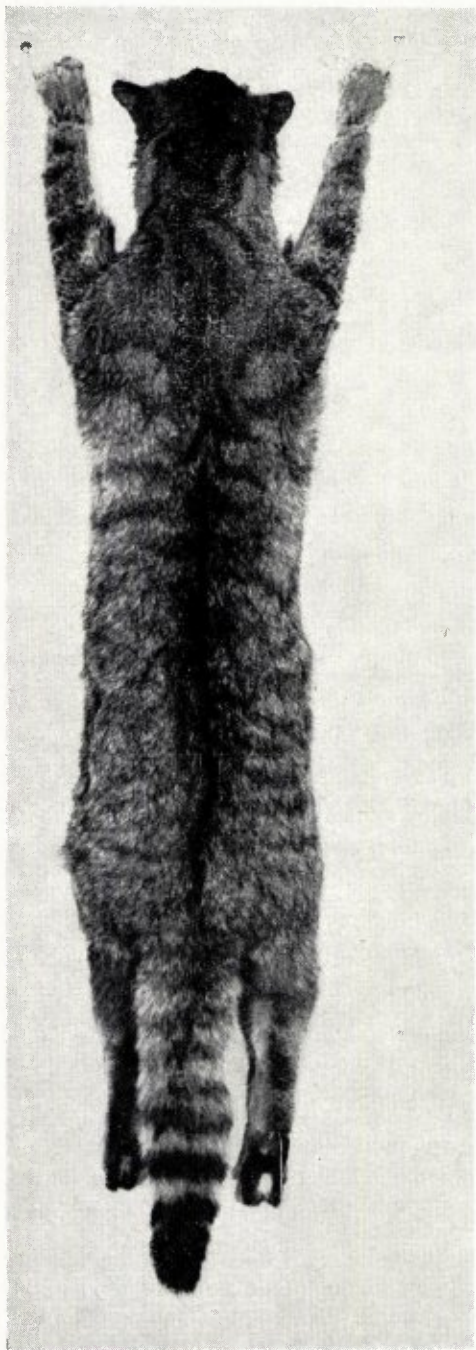

Foto 1. *Felis silvestris*, juv. ♂, Heerlen,
3-I-1963. Bovenzijde. Foto ZMA.

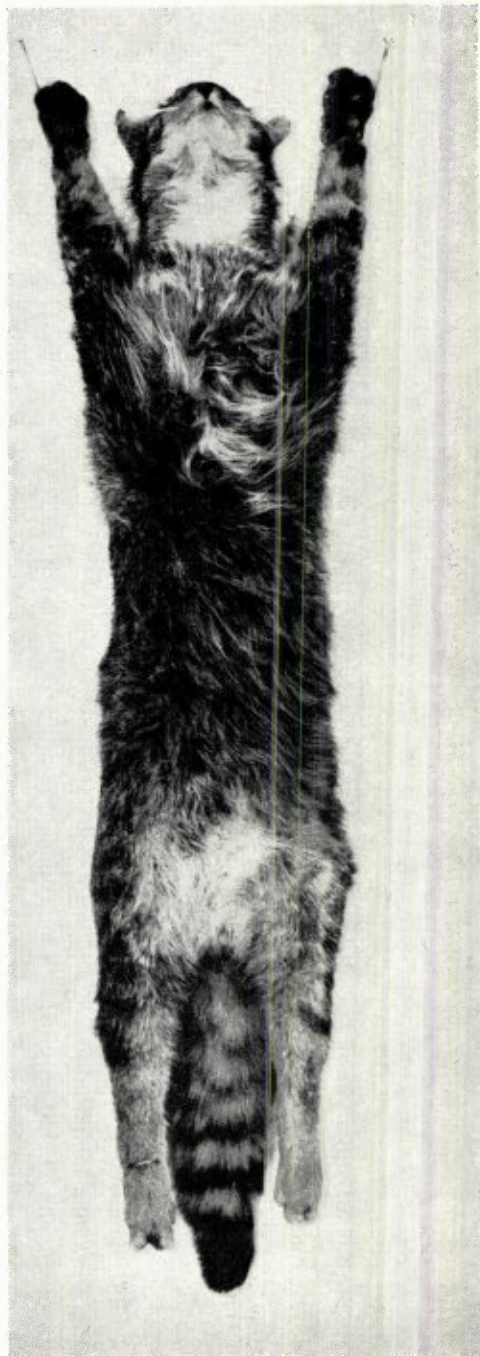

Foto 2. *Felis silvestris*, juv. ♂, Heerlen,
3-I-1963. Onderzijde. Foto ZMA.

TABEL I

Herkomst Origin	<i>Heerlen</i>	<i>Montfort</i>	Postorbitale breedte Postorbital constriction	31,6	33,3
Sexe / sex	♂ juv.	♂ ad.	Interorbitale breedte Interorbital constriction	18,5	19,2
Lengte kop + lichaam Length head + body	534	540	Rostrumbreedte over hoektanden Breadth rostrum over canines	23,3	24,2
Lengte staart Length tail	296	270	Mastoid breedte Breadth mastoid	41,0	42,7
Lengte van de achterpoot Length hindfoot	135	125	Lengte harde verhemelte Prosthion-Staphylon	36,4	38,5
Lengte oorschelp Ear length	63	55	Afstand hoektand - laatste kies Distance C' — M' ¹⁾	28,5	28,8
Gewicht in grammen Weight in grammes	4657	5500	Totale lengte tandenrij Distance I' — M'	31,7	31,7
Totale darm lengte Total length intestine	1160	2330	Lengte onderkaak Mandible length	60,4	65,5
Grootste lengte opperarmbeen Greatest length humerus	116,0	---	Lengte kiezenrij Length P ₂ — M ₁	20,0	20,9
Grootste lengte spaakbeen Greatest length ulna	126,3	---	Afstand hoektand - laatste kies Distance C' — M ₁ ¹⁾	34,5	33,2
Grootste lengte ellepijp Greatest length radius	108,2	---	Vorm voorhoofd Shape of forehead	bol dome- shaped	vlak flat
Grootste lengte dijbeen Greatest length femur	125,7	---	Vorm nasalia	niet ingeknepen	ingeknepen
Grootste lengte scheenbeen Greatest length tibia	129,6	---	Shape of nasalia	laterally straight	laterally convex
Grootste lengte kuitbeen Greatest length fibula	118,2	---			
Grootste lengte schouderblad Greatest length scapula	81,1	76,9			
Grootste lengte bekkenhelft Greatest length os coxae	85,5	82,0			
Aantal staartwervels Number of tail vertebrae	23	22			
Aantal bekkenwervels Number of sacral vertebrae	2	3			

TABEL II

Herkomst Origin	<i>Heerlen</i>	<i>Montfort</i>
Sexe / sex	♂ juv.	♂ ad.
Condylbasale lengte Condylbasal length	86,0	88,8
Grootste lengte schedel Greatest length skull	92,4	98,8
Basale lengte Basal length	79,4	81,0
Jukboogbreedte Zygomatic breadth	64,7	70,0

¹⁾ Gemeten van de voorzijde van de hoektand tot de achterzijde van de laatste kies. Alle maten zijn in millimeters.

Measured from the anterior most point of the canine at the rim of the alveolus to the posterior most point of the cingulum of the last molar. All measurements are in millimeters.

geldt ook ten aanzien van de vorm van de schedel en van bepaalde onderdelen van de schedel.

Ook de uitwendige kenmerken als staartlengte, de betrekkelijk kleine oren, de tekening en de kleur van de vacht (zie foto 1 en 2) wijzen zonder twijfel op *Felis silvestris*. Het enige, wat dubieuze kenmerk van de jonge kater uit Heerlen is de witte haarvlek op de onderbuik tussen de achterpoten.

De balg, de schedel en de rest van het skelet zijn nu opgenomen in de collectie van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Indien men een dier opzet, moet men de pijpbeenderen en de schedel in het vel laten om aan het opgezette dier een min of meer natuurlijke vorm te

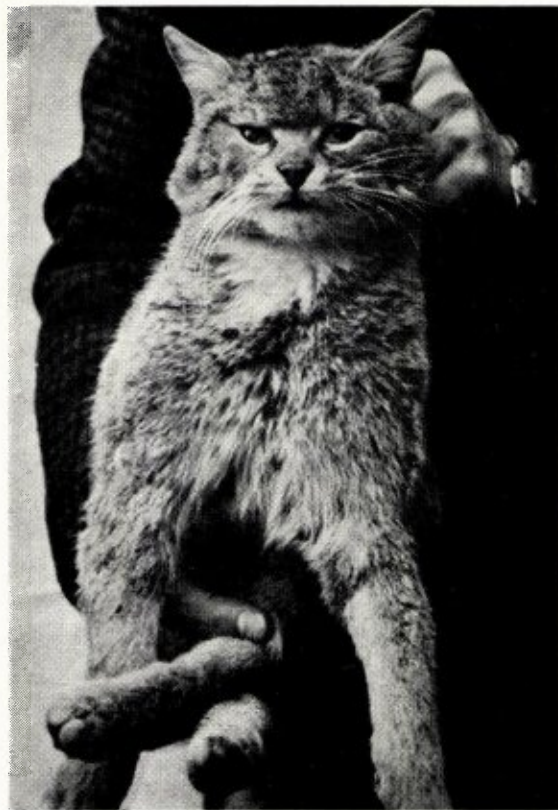

Foto 3. *Felis silvestris*, juv. ♂, Heerlen, 3—I—1963.
Foto Flindt.

geven en om later tot juiste proporties te kunnen komen. Een van de redenen waarom de kater uit Heerlen niet is opgezet, is, omdat nu de schedel en de rest van het skelet beschikbaar blijven voor nadere bestudering en voor mogelijke controle van de determinatie.

Indertijd is in het Natuurhistorisch Maandblad (jrg. 48, nos 9—10) een beschrijving verschenen van een jonge kater geschoten bij Haelen (van Bree, 1959). Bij de determinatie van dat exemplaar is een van de grootste moeilijkheden geweest het niet beschikbaar zijn van schedel en ander beendermateriaal. Het dier was namelijk reeds opgezet voordat het ter bestudering beschikbaar kwam. De determinatie luidde toen dat het waarschijnlijk een Wilde Kat was. Nu het dier uit Heerlen bestudeerd is,

moeten we deze conclusie wat wijzigen. Er kan nu gezegd worden, dat dat dier waarschijnlijk een bastaard was tussen een Wilde Kat en een Huiskat.

Tot dezelfde conclusie komen we ook ten aanzien van de volwassen kater geschoten te Montfort. Bij dit laatste dier wijzen de darm-lengte, het betrekkelijk vlakke voorhoofd der schedel, de stippentekening op de buik en de lijnen op snuit en voorhoofd op de invloed van de Huiskat bij de ouders (zie afbeelding 4 en 5). Dank zij de vriendelijke medewerking van de heer A. J. Verbeek uit St. Odiliënberg hebben we de schedel en de romp van het dier uit Montfort kunnen bestuderen. Het gewicht en de lichaamsmaten, die van dit dier in de tabellen opgenomen zijn, stammen van de heer Verbeek. We hebben zijn opgaven betreffende de maten der pijpbeenderen weggelaten, daar we er niet zeker van waren dat deze op dezelfde wijze gemeten waren als bij het exemplaar uit Heerlen.

Vatten we het bovenstaande samen dan constateren we, dat in de provincie Limburg twee bastaarden van Wilde Kat en Huiskat geschoten zijn, alsmede een „raszuivere” Wilde Kat gevangen is. Het is daarom nu wel gerechtvaardigd om de soort *Felis silvestris* Schreber, 1777, in de faunalijs van Nederland op te nemen.

Het is zo goed als zeker dat de dieren tot ons gekomen zijn vanuit zuid-oostelijke richting

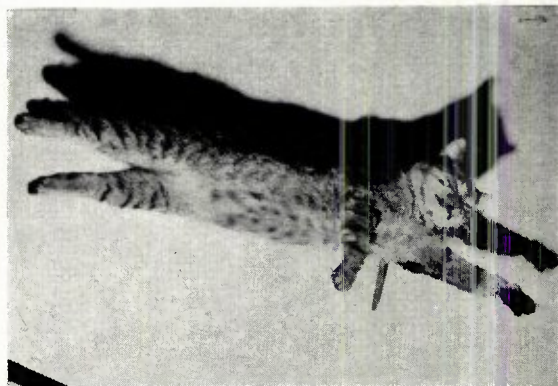

Foto 4. *Felis catus* x *Felis silvestris*, ad. ♂, Montfort, 10—XII—1962. Onderzijde van het lichaam.
Foto A. J. Verbeek.

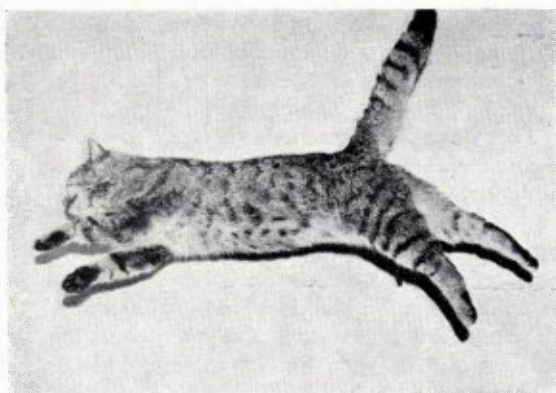

Foto 5. *Felis calus* x *Felis silvestris*, ad. ♂, Montfort, 10—XII—1962. Zijkant van het lichaam.
Foto A. J. Verbeek.

(Eifel-Ardennen-gebied). De Wilde Kat is in Duitsland vanaf 1945 beschermd en dank zij deze bescherming kan de soort zijn areaal uitbreiden. De in Nederland geschoten dieren zijn daar het bewijs van. Alhoewel het prettig is dat we een nieuwe zoogdiersoort voor ons land kunnen noteren, moeten we wel beseffen dat dit alleen kon dank zij de Duitse beschermingsmaatregelen. Nu de soort officieel voor ons land geconstateerd is, hopen we, dat deze soort in de lijst van de beschermde diersoorten opgenomen zal worden. We hopen, dat het dier niet alleen van officiële zijde beschermd zal worden, maar ook dat van jagerszijde getracht zal worden deze aanwinst voor onze fauna te behouden. Dit laatste temeer, daar recent uit grondige onderzoeken gebleken is, dat de Wilde Kat in het jachtveld, in tegenstelling tot de verwilderde HuisKat, zich niet of nauwelijks vergrijpt aan jachtwild (Sládek, 1962).

Literatuur

- Bree, P. J. H. van (1959): De Kat uit Haelen (Een voorlopige mededeling). Nat. Hist. Maandbl. 48 : 9/10, 114—117.
- Haltenorth, Th. (1957): Die Wildkatze. Die neue Brehm-Bücherei, Heft 189. Wittenberg-Lutherstadt. 1—100.
- Sládek, J. (1962): Vorläufige Angaben über die Ernährung der Wildkatze (*Felis silvestris*) in der Slowakei auf Grund der Magenuntersuchungen. Symposium theriologicum, Brno 1960, 286—289.

NIEUWE GEGEVENS OVER ACHTTIENDE- EEUWSE VERZAMELAARS VAN FOSSIELEN TE MAASTRICHT

door
C. O. van REGTEREN ALTENA
(Teyler's Museum, Haarlem)

Sinds in 1957 mijn opstel over „Achtttiende-
euwse verzamelaars van fossielen te Maastricht
en het lot hunner collecties” in de Publicaties
reeks IX (voor 1956) van dit Genootschap
werden opgenomen, zijn mij van verschillende
zijden aanvullingen en verbeteringen toegezonden,
waarvan publicatie gewenst is. Aan hen,
die de moeite namen mij deze inlichtingen te
verschaffen en wier namen hieronder genoemd
worden, betuig ik hier nog eens mijn dank voor
hun medewerking.

Allereerst wil ik van de gelegenheid gebruik
maken enkele storende drukfouten in mijn vorige
publicatie te verbeteren. Bladzijde 86, linker
kolom, regel 4 v.b. moet worden vervangen door
„van deze bekende Limburgse *Mosasaurus*”.
Bladzijde 95, rechter kolom, regel 3 en 6 v.b.,
bldz. 110, 1. kolom, regel 22 v.o. en bldz. 111, r.
kolom, regel 8 v.o., voor „S a n d e r s”, lees:
„S a n d e r”. Bladzijde 111, linker kolom, regel
8 v.b., in plaats van „11, pp. 145—176”, lees:
„12, pp. 145—176”; idem regel 22 v.b., in plaats
van „F i g u i e r, L., 1954”, lees: „F i g u i e r,
L., 1854”.

J. B. DROUIN

In de palaeontologische verzameling van Teyler's Museum vond ik een lade met Krijt-fossielen met de oorspronkelijke, achttiende-
euwse etiketten. Ik houd deze voor voorwerpen uit de
collectie Drouin, die door Winkler niet
genummerd en gecatalogiseerd zijn. De reden
hiervan zou kunnen zijn geweest dat Winkler,
terecht, betwijfelde of de etiketten wel bij
de fossielen in hetzelfde doosje hoorden. Hoe dit
ook zij, voor ons zijn hierdoor de interessante
etiketten bewaard gebleven. Het blijkt dat
Drouin (als mijn hypothese juist is) gewoon
was op zijn etiketten nauwkeurig aan te tekenen,
wanneer en van wie hij het betreffende voor-
werp had verworven, bijvoorbeeld: „*Madrepora*
Stellata / magna / e Monte St. Petri / No. 11 / D.
Chir. Hofman 1768” en „*Madrepora Stellis*

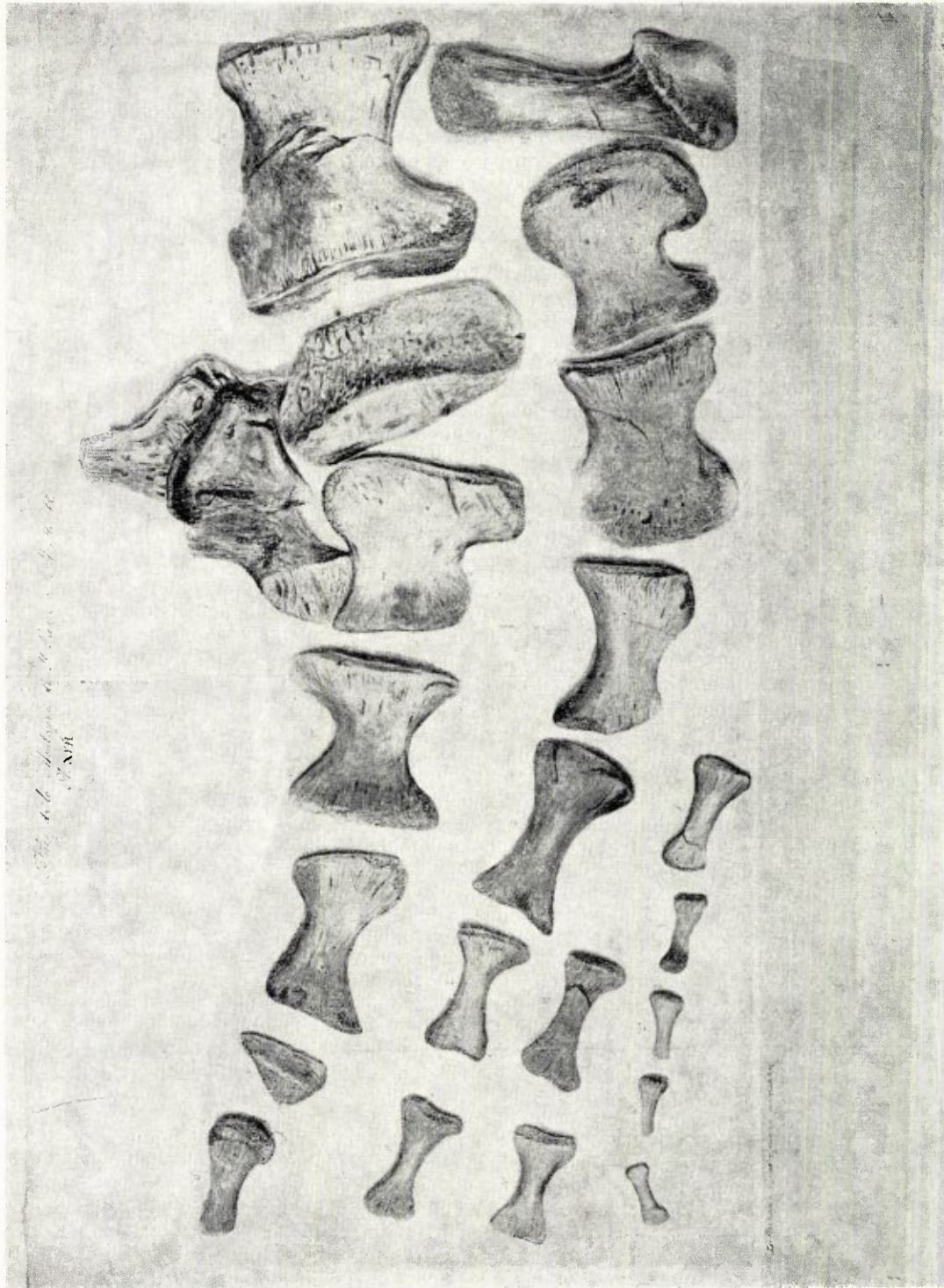

Fig. 1. Beenderen van de ledematen en rechter helft van het annulaire deel van de atlas (V) van *Mosasaurus hoffmanni* Mantell. Naar een aquarel van L. Hermanns.

undu- / latim striatis, superfi- / cialibus. / Ex Mus. Schloss. 1769". Vijf etiketten zijn van geschenken van „Chir. Hofman 1758", verder worden ieder éénmaal genoemd Ph. Renard 1767 en, wanneer ik het juist gelezen heb, du Vragt 1767. „Ex Mus. Schloss. 1769" wijst op aankoop uit het kabinet van Dr. Joan Albert Schlosser, dat volgens Vosmaer in 1769 te Amsterdam geveild werd (zie Engel, 1939, Bijdr. Dierk., vol. 27, p. 313).

J. L. HOFFMANN

Mijn Bazelse collega Dr. L. Forcart schreef mij in 1958: „Der von Ihnen erwähnte Johann (Jean) Leonhard Hoffmann ist ein Spross der bekannten und alten Basler Bürgerfamilie, die am 12. IX. 1489 das Basler Bürgerrecht erhielt. Er wurde am 30. XI. 1710 geboren und war mit Ester de Noyer (1718, † 11. I. 1762) verheiratet. Sein Vater war Peter Hoffmann, J. U. C., Landökonom und kaiserlicher Notar in Röttelen (im Wiesental bei Basel, in Baden) und seine Mutter Elisabeth Sophie Cristian von Frankfurt am Main. Im Basler Akademiker Katalog fand ich folgende Angaben: „Hoffmann, Johann Leonhard, Chirurgien major de l'hôpital et chirurgien operateur de ville de Maastrich immatr. in Basel am 18 April 1750".

Vor er nach Maastricht kam hat er in Basel nicht studiert. Die Familie Hoffmann existiert noch jetzt in Basel. Jedoch hat sich der Stamm des Chirurgen in Maastricht von demjenigen der jetzt noch in Basel lebenden sehr früh getrennt. Die Basler Familie führt den gleichen Wapen, von dem Sie mir die Photographie sandten."

Deze foto was van het lak, waarmee de eerste door mij (p. 97)¹⁾ afgedrukte brief van Hoffmann was gesloten.

Het is nu dus zeker dat Thonissen (p. 24 noot 2) zowel geboortejaar als -plaats onjuist aangeeft.

Van Dr. J. A. van Dongen, bibliothecaris van de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst kreeg ik, eveneens in 1958, bericht dat in de door hem beheerde bibliotheek te voorschijn waren gekomen de dertien nog missende tekeningen van de serie

van zeventien, die Hoffmann van zijn fossielen liet vervaardigen (cf. p. 89 e.v.). Daarbij bevond zich bovendien de tekening, die P. Camper in 1782 maakte naar een „aftekening... gedaan door een der Schlavanten" van de beroemde *Mosasaurus*-schedel in het bezit van kanunnik Godding (p. 108). Daar het waarschijnlijk was dat de vier eerder in de bibliotheek van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen gevonden tekeningen oorspronkelijk ook bij de talrijke Camperiana van de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst behoorden, werden deze, met goedvinden van het bestuur van de Hollandsche Maatschappij, door Directeuren van Teyler's Stichting aan de Nederlandsche Maatschappij aangeboden. In ruil kreeg Teyler's Palaeontologisch Kabinet een reeks fraaie foto's van de gehele serie tekeningen.

Naast A. G. Camper's met de hand geschreven beschrijving zijn nu ook de afbeeldingen van de belangrijkste fossielen uit Hoffmann's collectie beschikbaar. Bij vergelijking van deze tekeningen onderling bleek dat zij toch zeker niet alle van dezelfde hand zijn. No. XIV (p. 93 fig. 6) gesigneerd „F.B. Hermans faciebat" is fraaier dan de overige, waarvan alleen de nummers XVI en XVII (zie fig. 1) een signatuur dragen: „L: Hermans pinxit juxta naturam". Deze twee zijn dus van de hand van Louis Hermans (1750—1835), broer van Franciscus Balthasar (p. 94 noot 6).

Mijn hypothese (p. 93) dat cat. no. 42965a van de collectie fossiele reptielen van het British Museum (Natural History) het exemplaar zou zijn dat P. Camper met dit museum heeft geruild, bleek onjuist. Het door Camper naar London gezonden fossiel is afgebeeld op pl. III van de serie, waarvan de foto op mijn verzoek door Dr. H. E. Swinton met het fossiel no. 42965a werd vergeleken. Dit bleek niet met de afbeelding overeen te komen en het was Dr. Swinton niet mogelijk het door Camper gezonden exemplaar terug te vinden. No. 42965a is dus waarschijnlijk toch uit Van Breda's verzameling afkomstig.

Van het op de zeventien platen afgebeelde materiaal is door Camper dat van dertien platen geheel en van drie andere ten dele gekocht. Hiervan heeft hij de voorwerpen afgebeeld op pl. III en pl. VIII naar het British

Museum gezonden. Al het overige kwam eerst aan de Groningse Universiteit, later aan Teyler's Museum. De toestand dezer fossielen is in de minstens 178 jaren, die sinds zij werden afgebeeld zijn verlopen, in de meeste gevallen niet of nauwelijks achteruit gegaan. Slechts is de carapax van *Allopleuron hoffmanni* (Gray), die thans met Winkler's plaat 1 in zijn artikel over fossiele schildpadden van 1869 (Arch. Mus. Teyler (1) vol. 2) overeenkomt, blijkt vroeger veel vollediger geweest te zijn. Toen ontbraken aan dit stuk alleen de marginalia en de meeste ribben, althans voor een deel, terwijl nu de achtste neurale en de achtste costalia geheel en het zevende neurale en de zevende costalia grotendeels verdwenen zijn. De tijd dat deze carapax in de Groningse Universiteit soms tot bank voor wachtende studenten diende, heeft er blijkbaar geen goed aan gedaan.

Interessant is het ook Schlegel's beschuldiging van vervalsingen door Hoffmann (p. 90) aan deze platen te toetsen. Op plaat IV fig. 3 is het os operculare met aangeliijmde epiphyse van een wervel afgebeeld juist zoals A. G. Camper (1812, pl. 1 fig. 2) later deze combinatie voorstelt.

Hier zijn wij dus zeker dat Hoffmann dit voorwerp in deze toestand bezat. Op plaat XVII (zie fig. 1), voorstellende een groot aantal beenderen van de ledematen en een deel van de atlas van *Mosasaurus*, zijn echter geen phalangen ten dele in de matrix ingelaten om een klauwlid te simuleren. Het enige puntige beenstuk is dat afgebeeld op plaat XVII fig. X: een breed fragment van een phalange (no. 11214g van de catalogus van Teyler's Palaeontologisch Kabinet), dat sterk verschilt van A. G. Camper's plaat 3 fig. 19 van 1812, en ook niet zo is geplaatst dat het een eindlid van een vinger of teen suggereert.

PH. RENARD

Een van de hierboven onder het hoofd „J. B. Drouin” genoemde etiketten bracht mij op het spoor van Ph. Renard, blijkbaar een vriend van Drouin, want het etiket vermeldt: „Donum amicissimi Di Ph: Renard A° 1767”. Dit moet wel de consul Regnard (niet Regnault, zoals ik abusievelijk vermeldde (p. 95)),

„der narrischste, lächerlichste Mann, den man sehen kann”, zijn, wiens kabinet Sander op 28 augustus 1776 bezichtigde. Van het Stadsarchief te Maastricht kreeg ik bericht, dat de kerkelijke registers van de Waalse Hervormde gemeente aldaar een akte d.d. 28 november 1781 bevatten, waaruit blijkt dat op die dag begraven werd een zekere Philip Renard „décédé le 25 du dit mois et agé environs 82 ans”. Engel (1939, o.c., p. 306) vond in Vosmaer's catalogus van verkopen, dat in 1782 te Amsterdam het kabinet van mineralen enz. van P. Renard werd geveild. De nummers 682 en 690 van Engel's lijst hebben dus waarschijnlijk op dezelfde persoon betrekking.

J. P. ROUX

In een brief gedateerd 12 juni 1959 maakte de heer J. G. J. Koreman, archivist A bij het Stadsarchief van Maastricht, mij opmerkzaam op het feit dat in een „Liste des personnes absentes de cette ville”, opgemaakt 3 december 1794, als afwezige onder meer wordt opgegeven: „Roux imprimeur, nous ne lui connaissons aucune propriété sinon sa part dans l'imprimerie et un cabinet des petrifications, mineraux etc., etc. etc.”.

Over deze Roux schrijft de heer Koreman verder: „De drukker Philippus Roux was geassocieerd met J. Dufour, die sinds 1775 zowel te Maastricht als in Parijs hun boeken van de persen lieten komen. Bij het opmaken van meergenoemde lijst woonde Ph. Roux op het St. Servaasklooster, alhier”. En in een brief van 8 september 1959: „Tevergeefs heb ik in het archief naar andere aanduidingen gezocht, waaruit zou kunnen blijken, dat de drukker Roux een kabinet van fossielen bezat.

Ook voor diens biografische gegevens moet ik U helaas teleurstellen. In de burgerboeken van de stad komt hij evenmin voor als in kerkelijke registers of in die van de burgerlijke stand. Zoals ik U reeds mededeelde begon hij in 1775 te drukken tezamen met J. Dufour. Vanaf 1788—1797 komt hij voor als J. P. Roux & Cie. Hij schijnt dan niet meer met Dufour geassocieerd te zijn”.

De vraag doet zich dus voor of in Maastricht in de tweede helft van de achttiende eeuw twee

verzamelaars van fossielen van de naam R o u x woonden, of dat ik de dominee van die naam ten onrechte voor een fossielenverzamelaar heb aangezien. Dit laatste moet het geval zijn geweest. Daar J. M. R o u x de enige R o u x was, die ik in het laat-achttiende eeuwse Maastricht kon vinden en de tijd dat hij er woonde goed klopte, heb ik gemeend hem met de verzamelaar te moeten identificeren. Ik ben de heer K o r e m a n bijzonder dankbaar, dat hij deze fout aan het licht heeft gebracht.

De verzamelaar R o u x was dus J. P h i l i p p u s R o u x, boekdrukker te Maastricht van 1775—1797, die in december 1794 op het St. Servaasklooster aldaar woonde. De zin „J. M. R o u x” belangstelling voor fossielen bestond zeker al in 1782; zijn belangrijkste exemplaren gingen waarschijnlijk in 1795 in Frans bezit over” (p. 96) geldt onveranderd voor J. P. R o u x. Het is verleidelijk te veronderstellen dat de door de heer K o r e m a n gevonden „Liste des personnes absentes de cette ville” de Fransen op zijn begeerlijke eigendommen opmerksaam heeft gemaakt.

Tot welke kerk J. P. R o u x behoorde is onbekend. Daar het nu gebleken is, dat R e n a r d ook lid was van de Waalse gemeente, kan ik echter toch weer constateren, dat „minstens drie en zeer waarschijnlijk vier van de verzamelaars lid waren van de Waalse gemeente” (p. 96).

S U M M A R Y

The present paper contains addenda et corrigenda to my publication on eighteenth century collectors of fossils in Maastricht and the fate of their collections, in: Publ. Natuurh. Gen. Limburg, vol. 9, 1957.

In the palaeontological collection of the Teyler Museum some eighteenth century labels of fossils have been found which presumably are from D r o u i n 's collection. It appears that the collector of these fossils used to note accurately from whom and when he acquired his specimens, e. g., „Chir. Hofman 1768”, „Ex Mus. Schloss. 1769”, etc. Among the people from whom he received specimens there is a P h. R e n a r d who is probably the same as the consul R e g n a r d (not R e g n a u l t as erroneously stated in 1957) visited by S a n d e r (not S a n d e r s)

on August 28, 1776. P h. R e n a r d died in Maastricht in 1781 and the collection of P. R e n a r d, presumably the same person, was sold in Amsterdam in the following year.

Dr. L. F o r c a r t kindly informed me that J. L. H o f f m a n n was born in Basel on November 30, 1710.

It appeared that the whole series of aquarelles which H o f f m a n n had made of the most important Cretaceous fossils in his collection still exists. The complete set is now in the library of the „Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst” at Amsterdam. The drawings were not made by one and the same artist, Plate XIV signed „F. B. Hermans faciebat” (see my fig. 6 of 1957) is of better quality than the rest, two of which, nos. XVI and XVII (see fig. 1), are signed by L. H e r m a n s, brother of the former.

My supposition that cat. no. 42965a of the fossil reptiles in the Department of Palaeontology of the British Museum (Natural History) was the specimen sent to that museum by P. C a m p e r proved to be wrong. Among the plates of H o f f m a n n 's collection no. III represents P. C a m p e r 's specimen. A photograph of that plate was kindly compared with cat. no. 42965a by Dr. W. E. S w i n t o n and found to be different. The specimen, therefore, probably did come from V a n B r e d a 's collection. However, the specimen presented by P. C a m p e r, and figured on H o f f m a n n 's plate III, could not be traced by Dr. S w i n t o n.

Plate XVII of the same series shows a number of bones from the limbs and a fragment of the atlas of *Mosasaurus*. Among these no phalanges are mounted in a fallacious way so as to suggest a pointed claw. One bluntly pointed fragment of a phalanx with broad base is figured (indicated by „X”, see fig. 1). It is Teyler Museum cat. no. 11214g, which does not at all resemble A. G. C a m p e r 's pl. III fig. 19 of 1812.

The collector R o u x was not the minister of the Walloon church of that name as supposed in 1957, but J. P h i l i p p u s R o u x, printer at Maastricht from 1775 to 1797.

1) De pagina-nummers tussen haakjes verwijzen naar mijn opstel van 1957.

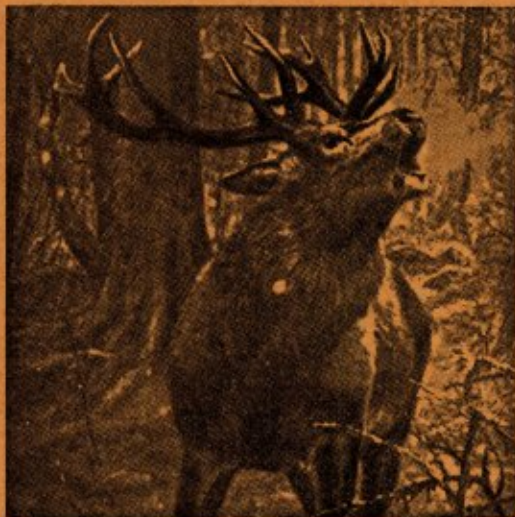

**Stichting
HET
LIMBURGS
LANDSCHAP**

Natuur en Landschap zijn steeds onafscheidelijk verbonden en beider belangen gaan altijd samen. Door bescherming van het landschap wordt ook de planten- en dierenwereld in bescherming genomen. Steunt daarom de Stichting „Het Limburgs Landschap” in haar streven en geeft U op als contribuant aan het Secretariaat. Minimum bijdrage per jaar f 7.50 over te maken op postgiro no. 103 86.04

Secretariaat:
**HEYLERHOFFLAAN 6 TELEFOON 0 4400-15373
MAASTRICHT**

Ministerieel erkend

**ZOÖLOGISCH
PREPARATEURS-BEDRIJF
EN VELLENBEREIDRIJ**

Jac. Bouten (v.h. Leo Bouten)
Industrieterrein de Veegetes, Venlo Tel. 2303

BRAND'S BIEREN

DE BESTE

GOFFIN-DRUK

KWALITEITS-WERK

WIJ DRUKKEN OOK DIT BLAD

C.V. DRUKKERIJ v/h CL. GOFFIN
NIEUWSTRAAT 9 - TEL. 12121 - MAASTRICHT

ANTIQUARIAAT JUNK

(Dr R. Schierenberg)
LOCHEM - HOLLAND

Standaard catalogi

Cat. no. 113	Petrology, Mineralogy, Crystallography, Applied Geology, Oil Geology	1.653 Items
Cat. no. 115	Entomology	1.943 Items
Cat. no. 116/117	Botany	2.795 Items
Cat. no. 118	Geology, Paleontology, Maps	3.000 Items
Cat. no. 119	General Natural History, Zoology	2.600 Items

Quick Lists

Quick-List no. 13/14	Zoology & Entomology	1.650 Items
Quick-List no. 15	Botany	630 Items
Quick-List no. 16	Geology, Paleontology, Mineralogy, Crystallography, Applied Geology	ca. 550 Items

Special Offers

Special Offer, Ser. I, no. 33-40,	Zoology, Botany, Geology,	each 1.000 Items
-----------------------------------	------------------------------	------------------

Occasional Lists

Occ. List no. 27	Periodicals on Botany	100 Items
Occ. List no. 28	Periodicals on General Natural History	350 Items
Occ. List no. 29	Periodicals on Geology	300 Items
Occ. List no. 30	Periodicals on General Natural History, Zoology, Botany, Geology, Congresses, Expeditions,	ca. 1.000 Items
Occ. List no. 31	Biographies, Bibliographies, History of Science	ca. 1.300 Items

AANKOOP van boeken, tijdschriften en gehele bibliotheken over **Zoologie, Entomologie, Botanica, Geologie, Palaeontologie, Micropalaeontologie**
VERZOEKE OFFERTES

VOOR MAASTRICHT
UW HOTEL

* BEAUMONT *

STATIONSTRAAT
TELEFOONK 4400-16285

HET MAANDBLAD

"BLIIDORP
GELUIDEN"

ZAL OOK U INTERESSEREN!

Het brengt U artikelen over het doen en laten van allerlei exotische dieren zoals dat in een diergaarde van nabij kan worden gadegeslagen en over uitheemse gewassen in hun omgeving.

De kosten bedragen slechts f 1.90 per jaar. Proefnummer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.

STICHTING KONINKLIJKE
ROTTERDAMSE DIERGAARDE

Tel.: 82965
Giro: 384741

Bezoekt de toonkamers der

Alle elektrische toestellen, die de huisvrouw het werk kunnen verlichten, zijn aldaar, zonder verplichting tot kopen, in werking te zien.

Zeer ruime sortering wasmachines, wascentrifuges, fornuizen, komforen, stofzuigers, koelkasten, kachels, strijkijzers, enz. enz.

MAASTRICHT, Wolfstraat 20
ROERMOND, Neerstraat 40
VENRAY, Paterstraat 23

ZEER GUNSTIGE
BETALINGSVOORWAARDEN!